

Chùa Nhắm Dương: Miền di sản vùng non thiêng Đông Bắc

ISSN: 2734-9195 14:55 21/05/2026

Không chỉ có dấu tích tiền sử, chùa Nhắm Dương còn lưu giữ nhiều hiện vật thuộc văn hóa Hạ Long và văn hóa Đông Sơn như rìu đá, cuốc đá, giáo đồng, qua đồng, chuông đồng, thạp đồng và nhiều loại công cụ sinh hoạt cổ.

Ẩn mình dưới dãy núi đá vôi vùng non thiêng Đông Bắc, chùa Nhắm Dương thuộc Phường Duy Tân, Thị xã Kinh Môn, tỉnh Hải Dương (cũ), nay là Phường Nhị Chiểu, TP.Hải Phòng.

Chùa Nhắm Dương (tên chữ là chùa Thánh Quang) từ lâu được xem là một trong những ngôi cổ tự đặc biệt của miền Bắc. Nơi đây không chỉ là chốn Tổ của **Thiền phái Tào Động Việt Nam** mà còn là một vùng di sản quý hiếm, hội tụ đồng thời các giá trị về Phật giáo, lịch sử, khảo cổ, sinh thái và văn hóa dân gian. Giữa quần thể núi đá trùng điệp cùng gần 30 hang động lớn nhỏ bao quanh như: Thánh Hoá, Kính Chủ, Tĩnh Niệm, Tối, Bò Lê, Ma, Mạt, Thung Xanh, Chuông, Trống, Luồn..., chùa Nhắm Dương hiện lên như một miền giao thoa giữa quá khứ và hiện tại, giữa dấu tích người tiền sử và tiếng chuông thiền ngân vang giữa non xanh.

Chùa Nhấm Dương (tỉnh Hải Dương cũ, nay thuộc TP.Hải Phòng). Ảnh sưu tầm.

1. Lịch sử ngôi chùa Nhấm Dương và dấu ấn Thiền phái Tào Động

Theo ghi chép trong "*Lý lịch di tích khảo cổ học chùa Nhấm Dương và các hang động ở Duy Tân, huyện Kinh Môn, tỉnh Hải Dương*", chùa Nhấm Dương được khởi dựng từ thời Trần (1225 - 1400), khoảng thế kỷ XIII, và tiếp tục được tu bổ qua các triều Hậu Lê, Nguyễn. Từ lâu, nơi đây đã được xem là vùng đất linh thiêng bởi thế núi đặc biệt hiếm có. Bao quanh chùa là hệ thống núi đá và hang động nối dài về phía Mạo Khê, Đông Triều rồi liên thông với dãy Yên Tử. Người xưa ví thế núi nơi đây như "*rồng uốn voi phục*". Điều đặc biệt là hàng chục ngọn núi đá phía trước chùa đều có dáng nghiêng về phía nội tự, tạo nên cảm giác như cỏ non xanh đang chau về cửa Phật. Nhiều nhà địa lý từng nhận định vùng đất này hội tụ linh khí rất dày, vì thế các bậc tổ sư đã chọn nơi đây để dựng chùa và hành đạo.

Từ thế kỷ XVII, chùa Nhấm Dương trở thành chốn Tổ của **Thiền phái Tào Động Việt Nam**, gắn liền với Quốc sư Đạo Nam Thông Giác Thủy Nguyệt (1637-1704) – vị Đệ nhất Tổ của dòng thiền này tại Việt Nam. Thiền phái Tào Động vốn do hai thiền sư Động Sơn Lương Giới và Tào Sơn Bản Tịch sáng lập tại Trung Hoa, sau đó được truyền nhập vào Việt Nam và phát triển mạnh ở vùng đồng bằng

Ngôi Bảo Tháp tại chùa Nhấm Dương. Ảnh: <https://laodong.vn/>

Hiện nay, chùa vẫn còn lưu giữ tháp đá 5 tầng đặt xá lợi của **Quốc sư Thủy Nguyệt** cùng tượng đá xanh có niên đại từ thế kỷ XVIII. Những bia đá, chân tảng cổ và hệ thống tháp mộ còn lại là minh chứng cho bề dày lịch sử cũng như vị trí quan trọng của chùa Nhấm Dương trong tiến trình phát triển Phật giáo Việt Nam.

Trong kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, chùa cùng hệ thống hang động quanh núi từng là nơi trú quân, cất giấu lương thực và vũ khí của bộ đội. Sau khi bị thực dân Pháp (1952) phát hiện, ngôi chùa buộc phải tiêu thổ phục vụ kháng chiến. Năm 1954, nhân dân và Phật tử địa phương dựng lại chùa bằng tranh tre nứa lá. Đến giai đoạn 1960–1961, Hòa thượng Thích Vô Vi tiếp tục xây dựng lại bảo điện tạm theo kiểu chữ “Đinh” bằng vật liệu chủ yếu là đá, vôi, mái lợp tre, ngói đỏ. Từ năm 1996, chùa Nhấm Dương xuống cấp nghiêm trọng, ni sư Thích Diệu Mơ đã đứng lên vận động Phật tử xa gần phát tâm xây dựng lại chùa trên nền đất cũ.

Ngày 29.10.2003, chùa Nhấm Dương được Bộ VHTT (nay là Bộ VH TT & DL) công nhận là di tích lịch sử **văn hóa** quốc gia. Ngày 22.12.2016, cùng với quần thể di tích lịch sử danh lam thắng cảnh An Phụ, Kính Chủ, chùa Nhấm Dương được Thủ tướng Chính phủ Quyết định công nhận là Di tích Quốc gia đặc biệt.

Ảnh sưu tầm

2. Kiến trúc cổ tự và kho tàng khảo cổ quý hiếm

Kiến trúc hiện nay của chùa Nhãm Dương mang đậm phong cách chùa Việt truyền thống. Tổng thể từ thời Ni sư Thích Diệu Mơ trụ trì được xây dựng theo kiểu chữ “Công”, gồm 5 gian tiền đường, 2 gian ống muống và 3 gian hậu cung nối liền nhau. Tiền đường là nơi tôn thờ Đức Vua Trần Nhân Tông, Quốc sư Thông Giác Thủy Nguyệt và thiền sư Tông Diễn – Đệ nhị tổ Thiền phái Tào Động Việt Nam.

Chánh điện tại chùa Nhấm Dương (tỉnh Hải Dương cũ, nay thuộc TP.Hải Phòng). Ảnh sưu tầm.

Không gian thượng điện được bài trí trang nghiêm với hệ thống tượng Tam thế, Tây phương Tam Thánh, tượng đức Phật Thích Ca niêm hoa, Bồ tát Quán Âm Chuẩn Đề và tòa Cửu Long.

Tượng thờ tại chùa Nhấm Dương (tỉnh Hải Dương cũ, nay thuộc TP.Hải Phòng). Ảnh sưu tầm.

Ngoài chính điện, chùa còn có nhà Tổ, vườn tháp, khu mộ cổ cùng cây thị cổ thụ gần 800 năm tuổi hiện vẫn còn tỏa bóng giữa sân chùa. Bao quanh không gian ấy là thảm thực vật phong phú với gần 250 loài cây cùng đàn khỉ hơn 30 con được Ni sư Thích Diệu Mơ chăm sóc và bảo tồn tại chùa.

Cây thị cổ 800 năm tuổi và đàn khỉ hơn 30 con đang được chăm sóc, bảo vệ tại chùa Nhấm Dương. Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

Tuy nhiên, điều làm nên giá trị đặc biệt nhất của chùa Nhấm Dương không chỉ nằm ở kiến trúc Phật giáo mà còn ở kho tàng khảo cổ học hiếm có được phát hiện tại đây. Giới khảo cổ học từng đánh giá nơi này là một “*kho tàng khảo cổ học*” đặc biệt của Việt Nam, bởi rất ít di chỉ có chiều dài lịch sử liên tục từ hậu kỳ Cánh Tân, thời đại đá cũ, đá mới, thời đại kim khí cho đến các triều Lý, Trần, Lê, Nguyễn như tại chùa Nhấm Dương.

Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

Những phát hiện khảo cổ đầu tiên được **Ni sư Thích Diệu Mơ** tình cờ tìm thấy vào khoảng năm 1999 – 2000 trong quá trình đào động Tĩnh Niệm và cải tạo khuôn viên chùa. Từ những chiếc răng hóa thạch bám trên vách đá đến tiền cổ, đồ gốm và công cụ cổ, tất cả nhanh chóng thu hút sự quan tâm của Viện Khảo cổ học Việt Nam và Bảo tàng Hải Dương.

Động Thánh Hoá ở chùa Nhấm Dương chứa đựng nhiều hoá thạch xương động vật, răng người Việt cổ, tiền cổ.

Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

Tại động Thánh Hóa, các nhà nghiên cứu đã phát hiện hàng trăm mẫu hóa thạch xương và răng của người cùng nhiều loài động vật có niên đại khoảng 30.000-50.000 năm trước. Trong số đó có răng đười ươi cổ, hàm tê giác còn

nguyên răng, răng voi Ấn Độ, gấu, hươu, nai, lợn rừng, beo, nhím và cả răng người cổ khoảng ba vạn năm tuổi. Những phát hiện này được đánh giá là cực kỳ quý hiếm đối với khảo cổ học Việt Nam.

Không chỉ có dấu tích tiền sử, chùa Nhấm Dương còn lưu giữ nhiều hiện vật thuộc văn hóa Hạ Long và văn hóa Đông Sơn như rìu đá, cuốc đá, giáo đồng, qua đồng, chuông đồng, thạp đồng và nhiều loại công cụ sinh hoạt cổ. Đặc biệt, các nhà khảo cổ đã phát hiện những chiếc rìu đồng có hoa văn người múa, chó săn, hươu cùng họa tiết hình học Đông Sơn rất hiếm gặp. Một chiếc rìu xéo còn khắc hình hươu ở một mặt và chim bồ nông ở mặt còn lại – một kiểu hoa văn đẹp và gần như không phổ biến trên đồ đồng Đông Sơn.

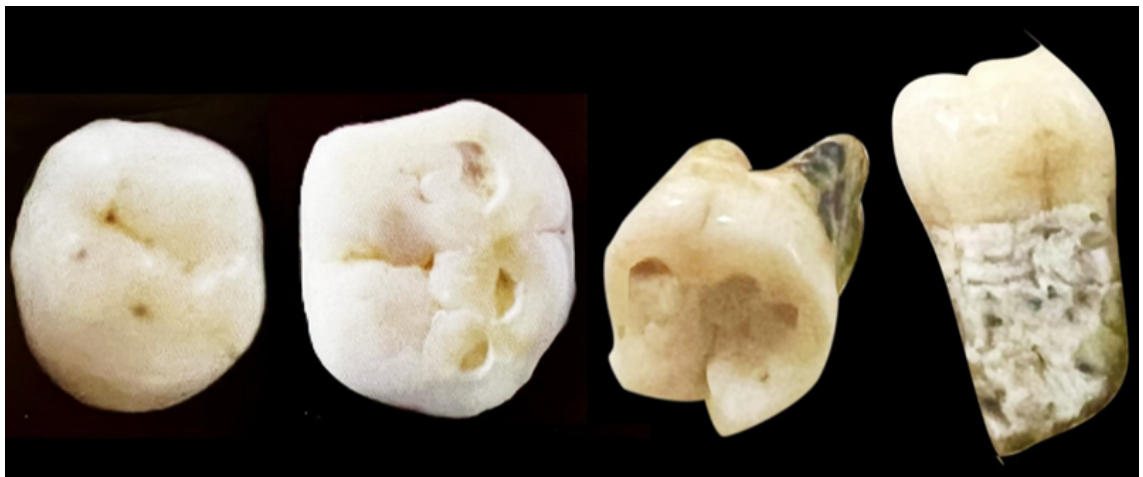
Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

Bên cạnh đó, bộ sưu tập **tiền cổ** tại chùa được xem là một trong những sưu tập tiền tệ phong phú nhất từng phát hiện trong khảo cổ học Việt Nam. Các nhà nghiên cứu đã ghi nhận hơn 700 đồng tiền thuộc 4 quốc gia: Việt Nam, Trung Quốc, Nhật Bản và Lào. Trong đó có nhiều đồng tiền quý hiếm như Thiên Phù Nguyên Bảo thời Lý, Đoan Khánh Thông Bảo thời Lê Uy Mục hay Trí Pháp Thông Bảo – loại tiền gần như chưa từng phát hiện ở nơi khác.

Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

Hệ thống đồ gốm tại chùa cũng đặc biệt phong phú, kéo dài từ thế kỷ I đến đầu thế kỷ XX. Những nồi gốm, vò, hũ, âu, bát, đĩa, bình hình con tiện hay ấm đầu gà được tìm thấy trong hang động và dưới nền chùa cho thấy vùng Kinh Môn xưa có thể từng là nơi giao thương sầm uất, thậm chí là một thương cảng cổ nằm trên tuyến giao lưu Đông – Tây bằng đường thủy.

Hai chiếc răng hoá thạch của người Việt cổ được xác định có cách đây khoảng 3 vạn năm. Ảnh: <https://baohaiphong.vn/>

3. Nét đẹp Động Kính Chủ: Di tích đặc biệt lưu giữ Bảo vật Quốc gia

Nằm trong quần thể di tích quốc gia đặc biệt An Phụ – Kính Chủ – Nhầm Dương, Động Kính Chủ là một trong những danh thắng nổi tiếng bậc nhất vùng Đông

Bắc, được mệnh danh là “*Nam Thiên đệ lục động*” – động đẹp thứ sáu trời Nam.

Động Kính Chủ còn nằm trong danh sách 5 di tích quan trọng thuộc Quần thể di tích và danh thắng Yên Tử – Vĩnh Nghiêm – Côn Sơn, Kiếp Bạc, được UNESCO công nhận là Di sản Văn hóa Thế giới vào năm 2025.

Cửa Động Kính Chủ. Ảnh sưu tầm.

Động tọa lạc trên dãy núi đá vôi Dương Nham bên dòng Kinh Thầy, sở hữu vẻ đẹp kỳ vĩ với những mái vòm tự nhiên cao rộng, hệ thống thạch nhũ muôn hình cùng không gian huyền ảo, linh thiêng.

Theo sử sách, khi vua Lý Thần Tông ghé thăm nơi đây, trước vẻ đẹp của hang động, nhà vua đã ban tên “*Kính Chủ*”, và danh xưng ấy được lưu truyền cho tới ngày nay.

Không chỉ là thắng tích thiên nhiên, động Kính Chủ còn là không gian tín ngưỡng đặc biệt, thờ Phật, các vua nhà Lý, Đức Thánh Hiền, Thành hoàng cùng Đệ Tam Tổ Trúc Lâm Huyền Quang.

Tượng Phật trong Động Kính Chủ. Ảnh sưu tầm.

Động Kính Chủ nổi bật nhờ sở hữu 47 tấm **văn bia** Ma Nhai độc đáo được khắc trực tiếp lên vách đá. Trong đó, tấm bia ngoài cùng bên trái – có niên đại từ thời nhà Mạc, khổ lớn (cao 2,2m, rộng 1,7m) và chứa tới 1.300 chữ. Tấm bia này không chỉ ghi lại công đức của gần 300 dòng họ từ Thanh Hóa, mà còn được đánh giá là có hoa văn chạm khắc nổi đẹp nhất trong hệ thống văn bia của động.

Hệ thống 47 bia ma nhai Động Kính Chủ được công nhận Bảo vật quốc gia. Ảnh sưu tầm.

Đáng chú ý nhất phải kể đến tấm bia hình chữ nhật nằm ngang trên nóc động, khắc bài thơ do chính vua Lê Thánh Tông (1442-1497) sáng tác. Năm 1487, trong chuyến về thăm động Kính Chủ, trước cảnh sắc thiên nhiên và không khí yên lành, vị vua tài hoa này đã sáng tác một bài thơ thất ngôn 22 câu, được khắc ở nơi trang trọng nhất của động.

Tấm bia hình chữ nhật nằm ngang trên nóc động khắc bài thơ do vua Lê Thánh Tông sáng tác. Ảnh sưu tầm.

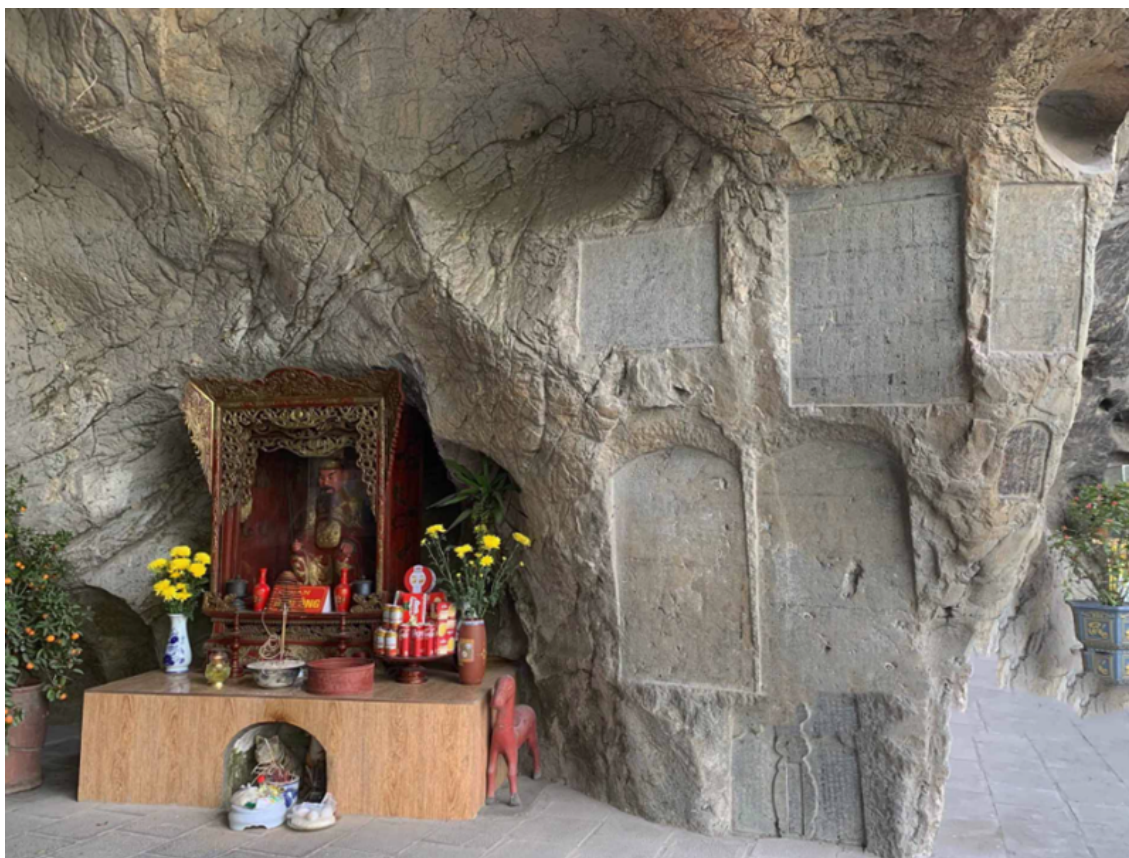
Đặc biệt, văn bia cổ xưa nhất tại đây do Phạm Sư Mạnh – một vị quan, nhà thơ nổi tiếng triều Trần – khắc vào năm 1368. Nhìn tổng thể, hệ thống văn bia ở Động Kính Chủ trải dài từ thế kỷ XIV đến thế kỷ XX, với nhiều tác giả nổi tiếng, phản ánh lịch sử phát triển về tín ngưỡng, văn hóa, xã hội... suốt hơn 600 năm, tựa như một bảo tàng sống động về nghệ thuật văn bia Việt Nam.

Tấm bia ngoài cùng bên trái – có niên đại từ thời nhà Mạc, khổ lớn và chứa tới 1.300 chữ. Ảnh sưu tầm.

Năm 2017, toàn bộ hệ thống bia ma nhai tại đây đã được vinh danh là Bảo vật quốc gia, khẳng định giá trị đặc biệt của di sản này.

Giữa non nước hữu tình của vùng Kinh Môn xưa, động Kính Chủ hôm nay không chỉ là thắng cảnh nổi tiếng mà còn là nơi hội tụ giá trị lịch sử, văn hóa, nghệ thuật và tâm linh đặc sắc của vùng đất địa linh phía Đông Bắc Tổ quốc.

Khu vực cửa động. Ảnh sưu tầm.

4. Giá trị chùa Nhấm Dương và Động Kính Chủ

Ngày nay, chùa Nhấm Dương và động Kính Chủ không chỉ là một Trung tâm Phật giáo quan trọng mà còn là không gian nghiên cứu văn hóa, khảo cổ và sinh thái đặc sắc của vùng **Đông Bắc**.

Hàng năm, lễ hội chùa Nhấm Dương diễn ra từ ngày 5 đến ngày 7 tháng Ba Âm lịch nhằm tưởng niệm ngày Quốc sư Thông Giác Thủy Nguyệt nhập Niết bàn. Các nghi lễ như rước nước, lễ Mộc dục, dâng hương, đàn Mông Sơn thí thực hay lễ rước Thánh tổ quanh làng thu hút đông đảo Phật tử và du khách thập phương. Không gian lễ hội vừa mang đậm tinh thần Phật giáo, vừa phản ánh chiều sâu văn hóa dân gian vùng đồng bằng Bắc Bộ.

Không dừng ở giá trị tâm linh mà nơi đây còn là địa chỉ quan trọng đối với giới nghiên cứu lịch sử, khảo cổ và Phật học. Những di vật được phát hiện tại đây đã góp phần phác họa đời sống vật chất và tinh thần của cư dân Việt cổ suốt hàng nghìn năm lịch sử. Từ dấu tích của người nguyên thủy, văn hóa Đông Sơn đến những hiện vật thời Lý – Trần, tất cả tạo nên một dòng chảy lịch sử liên tục hiếm thấy.

Nơi đây không chỉ lưu giữ ký ức của hàng vạn năm lịch sử mà còn trở thành điểm gặp gỡ giữa đạo pháp, văn hóa và khoa học. Từ dấu chân người tiền sử

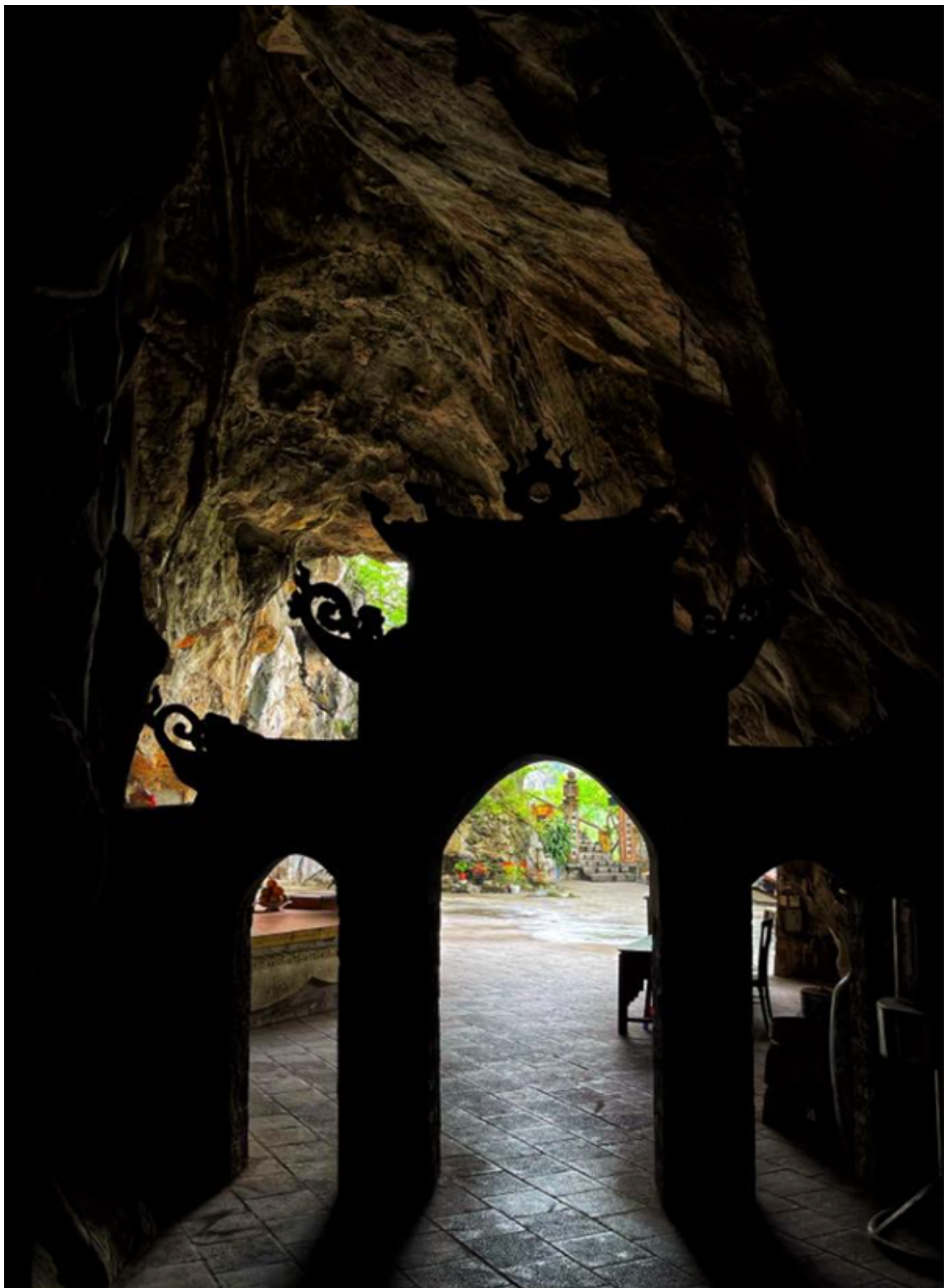
trong hang đá đến tiếng chuông chùa ngân giữa núi rừng hôm nay, **chùa Nhắm Dương** và **Động Kính Chủ** như một lớp trầm tích đặc biệt của văn hóa Việt Nam – nơi quá khứ vẫn đang hiện diện sống động trong đời sống đương đại.

****Một số hình ảnh Động Kính Chủ:***

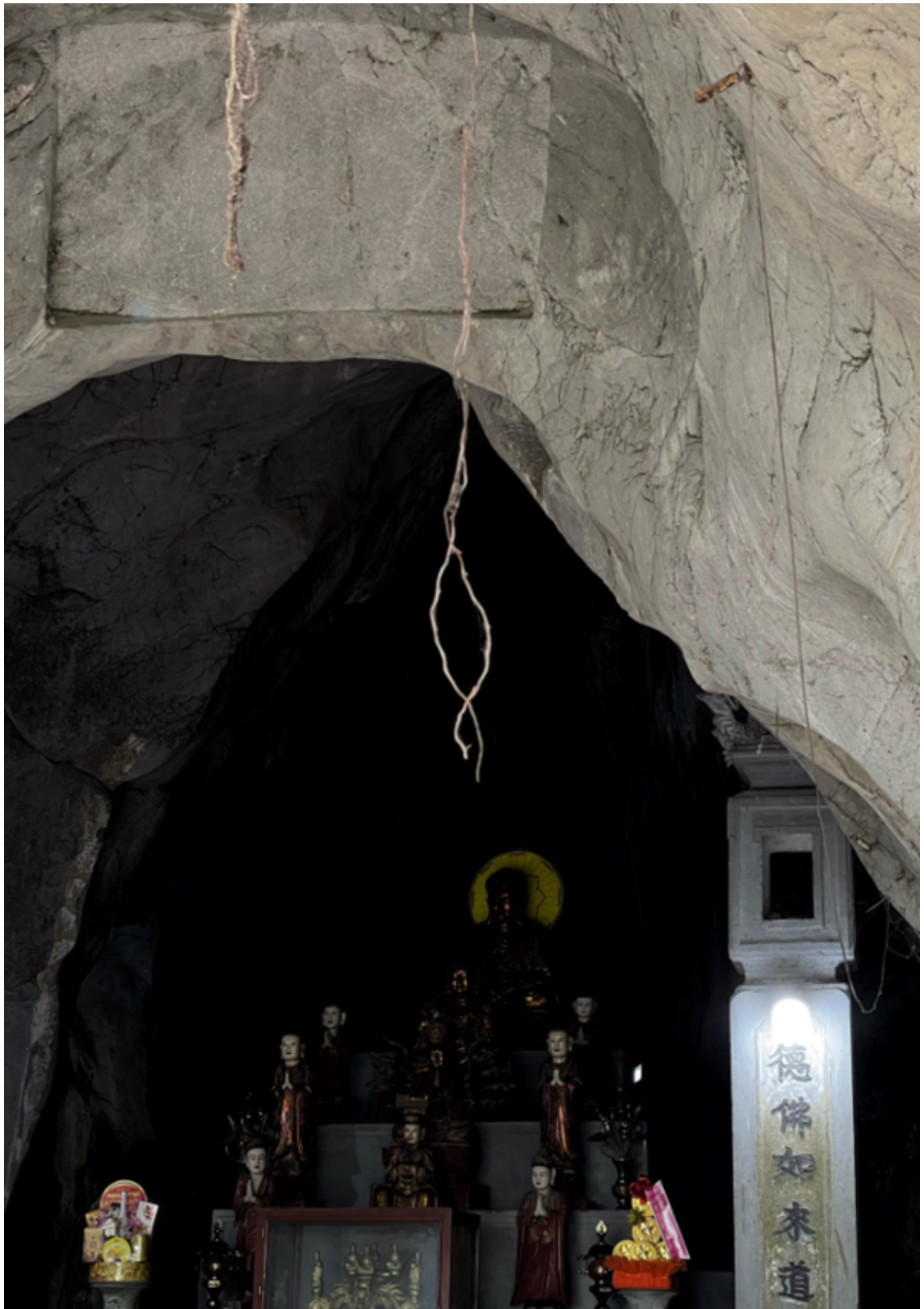

Tổng hợp: **An Nam**

Nguồn tham khảo:

<https://laodong.vn/du-lich/tin-tuc/chua-nham-duong-chon-thieng-cua-thien-phai-tao-dong-1380104.html>

<https://baohaiphong.vn/ky-bi-ngoi-chua-duoi-chan-nui-chua-co-vat-van-nam-337907.html>

https://www.facebook.com/groups/430962060588066/?multi_permalinks=283076305